

UGOTAVLJANJE POTREB PO VISOKOŠOLSKEM IZOBRAŽEVANJU ODRASLIH

Konceptualna raznolikost pristopov

Pri ugotavljanju potreb po izobraževanju je mogoče upoštevati različna teoretsko-konceptualna izhodišča. Še posebej za izobraževanje odraslih je značilna velika konceptualna diverzificiranost in fragmentarnost, ki pa ni nujno negativna. Tako Titmus z naštevanjem vzrokov za takšno stanje – internacionalna razširjenost in hkratna kulturna ter politična raznovrstnost področja; osebnotna dozorelost študentov in sočasna »izmuzljivost« za ustaljene institucionalne izobraževalne prijeme; prekrivanje in preraščanje predmetov konceptualizacije; raznolikost in celo nasprotnost interesov oziroma ciljev vseh udeležencev izobraževanja – tudi pokaže, da poenotenje konceptov ni niti mogoče niti smiselno. Na koncu pregleda socioloških obravnav izobraževanja odraslih tudi Jarvis ugotavlja: »... poskušal sem osvetliti konstitutivne elemente teorij izobraževanja odraslih in pokazalo se je, da lahko različne teorije pojasnjujejo opažena dejstva o tem pojavu.«¹

Konceptualni pluralizem pristopov k poučevanju izobraževanja odraslih, skupaj s področjem ugotavljanja potreb, je tako mogoče sprejeti kot posledico diverzificiranosti, spremenljivosti in prilagodljivosti samega področja. To pa ne pomeni, da lahko k preučevanju tega področja pristopamo arbitrarno, prav nasprotno, konceptualni pluralizem nas sili v razmislek o mogočih načinih in rezultatih posameznih pristopov. Naj se omejim le na najsplošnejše in najbolj znane možnosti.

INDIVIDUALNOST IN/ALI DRUŽBENOST POTREB PO IZOBRAŽEVANJU

Pri opredeljevanju individualnih potreb, skupaj s potrebami po izobraževanju, sta v

ospredju dva psihološka koncepta: behaviorističen in razvojno-humanističen. Prvi vidi potrebe predvsem kot »odgovor« posameznika na »stimuluse« iz okolja, drugi pa poudarja njihov »notranji« izvor. Ta dualistično zasnovan koncept individualnih potreb najpogosteje vodi k utemeljevanju primarnosti enega izmed izvorov in tako večina (klasičnih) avtorjev obravnava potrebe bodisi kot psihološke (z »notranjim« izvorom) bodisi kot družbene (z »zunanjim« izvorom).

Psihološka izvornostna različica potreb je v sklopu andragoških konceptov najpogosteje osnova koncepta izobraževanja kot individualnega razvoja, osebnotne rasti in samorealizacije. Družbeno pogojene potrebe pa so uvrščene v koncept izobraževanja kot posledica socializacije, razredne ali slojevske pripadnosti, vpliva državne, ideološke ali tržne prisile. Pri tem, kot sem že omenila, posamezni avtorji dajejo prednost eni ali drugi izvornostni kategoriji potreb – psihološki ali družbeni – in se pogosto nagibajo k apriornosti ene izmed konceptualnih možnosti.

Pomembno je tudi konceptualno razlikovanje med tako imenovanimi naravnimi in umetnimi potrebami (h katerim bom štela tudi nepravne, sprevržene, inducirane potrebe, ki jih v angleščini najpogosteje imenujejo false needs). To razlikovanje je v Razpravi o osnovah neenakosti uvedel že Rousseau, kasneje pa ga je v teoriji »leisure class« razvil Veblen. Po njegovem mnenju umetne potrebe niso niti naravne niti nujne, ampak spodbujene z logiko porabe in s prisilo prestiža. Pri zadovoljevanju teh potreb naj bi bila bistvena strategija osebne dominacije, s katero posameznik izkazuje svojo moč in nadvlado.

POSEBNOSTI POTREB V IZOBRAŽEVANJU ODRASLIH

Družbene potrebe na področju izobraževanja odraslih so najpogostejše opredeljene v sklopu socialnih oziroma slojevskih razlik. Ti koncepti izhajajo iz postavke, da sistem izobraževanja odraslih (tako kot ves izobraževalni sistem) izraža slojevsko strukturo družbe in vključuje majhne, depriviligirane ali marginalizirane skupine študentov, hkrati pa občutno manj vpliva na potrjevanje statusa pomembnih družbenih elit. Po mnenju nekaterih avtorjev so za preučevanje izobraževanja odraslih zato pomembni koncepti zadovoljevanja potreb, kot jih poznamo v prostočasnih aktivnostih. Večina pa razvija kritične teoretske in aplikativne pristope v imenu »depriviligriranih« skupin odraslih študentov in se celo politično ter organizacijsko angažira.

V zborniku s Thompsonovega simpozija – enega izmed prvih poskusov sintetične sociološke obravnave izobraževanja odraslih – Nell Keddie meni, da so potrebe posameznih študentov temeljno izhodišče oziroma impulz, ki determinira strukturo izobraževanja odraslih. Omenjeni avtor v zvezi s to ugotovitvijo omenja razliko med izrednim in rednim izobraževanjem, za prvega so bistvene individualne potrebe, za drugega pa kurikulum. Takšno pomembnost individualnih potreb v izobraževanju odraslih po mnenju avtorja določa posebna individualistična ideologija, ki obljublja lojalnost, uspeh, učinkovitost, skratka vse, kar je v kandidatovem interesu; v nasprotju z ideologijo rednega študija, katere cilj je le posameznikov študijski uspeh.

Posebnosti individualnih potreb v izobraževanju odraslih je mogoče videti tudi v okviru »zrelosti«, socializiranosti, individualne in socialne kompetentnosti izobraževancev. Tako Griffin razlikuje med kompetenco študentov v rednem in izrednem izobraževanju; v prvem so pristojni učitelji, v drugem pa študentje, ki so tudi praktično povsem avtonomni in zato pristojnejši za sam izbor in potek študija ter evalvacijo študijskih metod.

Avtorji, ki v procesu izobraževanja odraslih dajejo prednost individualnim potrebam, to utemeljujejo s končano socializacijo oziroma odraslostjo študentov, ki je osnova že omenjene kompetentnosti in tudi avtonomnosti izbora, ali pa obravnavajo individualne potre-

be v okviru samorealizacije kot nenehnega procesa osebnostnega razvoja, katerega del je lahko izobraževanje v zrelih letih.

Na ravni individualnih potreb in motivacije se konceptualni pristopi k izobraževanju odraslih najpogostejše delijo na tiste, ki dajejo prednost »izobraževanju za lastno varnost« in samorealizacijo, ki ga neguje tradicija univerz že od 19. stoletja, in na tiste, za katere je pomembnejša motivacija »praktični instrumentalizem«. Ta konceptualna dihotomnost je povsem prenosljiva tudi na izobraževanje odraslih v visokem šolstvu.

Dodatno izobraževanje oziroma izobraževanje odraslih je lahko, podobno kot ugotavlja Bourdieu za potrebe po kulturnih dobrinah, »boj« za družbeno prezentacijo določenih skupin, prek izkazovanja določenega »slojevskega« okusa, ki se v našem primeru kaže najprej v odločitvi za izobraževanje in potem še v izbiri določene vrste ter vsebine izobraževanja.

Poročilo Open University o izobraževanju odraslih navaja štiri vrste pomembnejših potreb:

1. Personalne, ki zadovoljujejo individualne, osebnostne cilje, in so osnova za povsem določene vrste izobraževanja, kot sta nadaljevalno in nadomestno (compensatory) izobraževanje. Na podlagi teh vrst potreb pa je treba razširjati tudi formalno izobraževanje.
2. Ekonomske, ki spodbujajo izobraževanje za poklicno preusmerjanje, izobraževanje za nove poklice, usposabljanje za nove ekonomske izzive in izobraževanje za kvalifikacije ter prekvalifikacije.
3. Poklicne, ki jih realizira strokovno in poklicno usposabljanje ter dopolnilni tečaji za pridobivanje znanja in izkušenj.
4. Družbene, ki jih je mogoče zadostiti s prilagajanjem na spremenljive družbene okoliščine, s spremembami stališč in navad, s spoznavanjem osebne ter družbene etike, z obvladovanjem družbenega ravnanja in razumevanja, z uspešnim izvajanjem družbenih vlog na ravni družbenih skupnosti in poklicev.

S. Courtney² povzema ameriške teorije izobraževanja odraslih glede na prevladujoče potrebe v tri glavne teoretične sklope: modele odločitve za študij, teorije življenjskega ciklusa in motivacijske teorije. Teorije življenjskega ciklusa temeljijo na postavki, da se potrebe po izobraževanju pojavljajo v posamezniko-

vih specifičnih življenjskih obdobjih, ko se ta srečuje z nujnostjo prilagajanja na nove razmere in za to potrebuje novo znanje. Motivacijske teorije pa se ukvarjajo z izvori potreb po izobraževanju, kot so osebnostne poteze, temperament, motivacijske usmeritve.

Potrebe v izobraževanju odraslih so v posameznih okvirih oziroma z vidikov posameznih nosilcev potreb obširno opredeljene tudi v domači andragoški literaturi, na primer o potrebah v delovnih organizacijah obstaja obširna domača literatura. Andragoški center Slovenije izvaja obsežen načrt preučevanja izobraževanja odraslih, ki neposredno in tudi posredno vključuje področje potreb, posebno v planskem delu preučevanja. Kolikor je razvidno iz razpoložljive literature, so se pri svojem preučevanju osredotočili na potrebe v delovnih organizacijah, na »demografske podlage za izobraževanje odraslih«, na »raz-

voj izobrazbene sestave odraslih in projekcije do leta 2000, gibanje rodov v izobraževanju ...« in na »razvoj izobrazbene sestave delavcev po panogah dejavnosti«. Raziskovalni načrt Andragoškega centra vključuje makro- (planske napovedi, statistični kazalci demografskih in izobrazbenih karakteristik prebivalcev Slo-

venije) kot mikropristope (detekcija in usmerjanje potreb v podjetjih) k preučevanju potreb.

Teoretična izhodišča tega raziskovanja je mogoče povzeti kot sestavljen model »ponudbe in povpraševanja«, strokovno zasnovanih »učnih projektov« in aktivne participacije študentov. »To je sistem ponudbe in povpraševanja o možnostih učenja in izobraževanja, pri čemer temelji povpraševanje pretežno na učnih projektih odraslih, ponudbo pa predstavlja mreža virov in programov učenja in izobraževanja ... povpraševanje je v skladu z andragoškim spoznanjem, da je izobraževanje odraslih uspešno le, če je udeleženec pri tem aktivno angažiran ...«³

REALIZIRANE IN ANTICIPIRANE POTREBE

Pri opredeljevanju potreb je zelo pomembno razlikovanje med:

– sedanjimi potrebami, ki se sukcesivno in funkcionalno obnavljajo ter se v sedanji izobraževalni mreži (bolj ali manj) ustrezno realizirajo;

– sedanjimi potrebami, ki se zaradi različnih razlogov ne realizirajo (unmet needs) in

– prihodnjimi, predvidenimi ali načrtovanimi potrebami, za katere je šele treba najti načine realizacije.

Na prepustnost in spreminjanje teh treh ravni potreb najneposredneje vplivajo naslednji splošni družbeni dejavniki: spremembe v vzorcih dela in prostega časa, družbenopolitične spremembe ter razvoj v izobraževanju, v našem primeru še posebej razvoj v visokošolskem izobraževanju.

Takšna členitev potreb je pomembna, ker poudarja dejstvo, da potrebe ne obstajajo le kot neka »določnejša oblika želja«, »planska predpostavka« ali kot »motivacija«, ampak so v svoji vsakdanji realizirajoči se obliki del povsem stvarne, perpetuirajoče aktivnosti posameznikov in institucij. Naj navedem primer: v primerjavi z željo po izboljšanju materialnega standarda, ki je sicer lahko izredno močna in jo občutimo kot veliko potrebo, so za nas in za institucije ter družbo, kamor spadamo, veliko pomembnejše potrebe, ki se jih največkrat sploh ne zavedamo, ker jih sukcesivno zadovoljujemo z že razpoložljivimi materialnimi viri in se nam sploh ne kažejo kot neizpolnjene želje. Vrsta vsakdanjih aktivnosti, skupaj z izobraževanjem, je namenjenih zadovoljevanju oziroma ima za cilj zadovoljevanje takšnih običajnih, v svoji latentni obliki neprepoznanih individualnih in družbenih potreb.

RAZMISLEK O (KONCEPTUALNEM) PRISTOPU K UGOTAVLJANJU POTREB PRI NAS

Že v uvodu sem omenila, da so možnosti izbora konceptualnih izhodišč za ugotavljanje potreb zelo raznovrstne, vendar so ene bolj smiselne od drugih. Tako je na primer manj smiselno utemeljevati potrebe v izobraževanju odraslih v visokem šolstvu pri nas z vidika emancipatorično-kritičnih postavk in radikalnih teorij (ne gre za depriviligirane skupine študentov, med študenti ni slojevske enovitosti ipd.). Bolj smiselne so zmerne teo-

Potrebe po visokošolskem izobraževanju so hkrati tudi potrebe po osebnostnem razvoju.

retične postavke o potrebah po izobraževanju v visokem šolstvu kot pa o potrebah po osebnostni rasti, vendar ne v egalitarnem smislu »enakih možnosti«, ker je dostopnost »izrednega« visokošolskega študija omejena. Smiselne so tudi podmene, ki omogočajo interpretacije potreb v sklopu teorij življenjskega ciklusa, motivacije študentov in izmenjave družbenih storitev in družbenega marketinga.

V ZDA in še posebej v Veliki Britaniji se pojavlja polemika med zagovorniki »praktičnih potreb« in »elitisti«, ki včasih meji že na absurd. Izobraževanje odraslih v visokem šolstvu je področje, na katerem je ločevanje »utilitarističnih« in tako imenovanih »liberalnih« konceptov neplodno, če že ne nesmiselno.

»Utilitaristične, elitistične« in »liberalne« potrebe so značilne tudi za institucije, ki so vključene v proces izobraževanja v visokem šolstvu, zato je smiselno raziskovati in polemizirati o tem, ali v posameznih institucijah prevladuje določena vrsta potreb, ali je to z vidika drugih institucij in študentov pozitivno, kakšne so posledice za celotno družbo ipd. Predvideti je mogoče, da se v visokošolskem izobraževanju odraslih tako imenovane utilitaristične in liberalne usmeritve v zadovoljevanju potreb ne izključujejo.

Zato tudi pri nas postajajo vse pomembnejši pristopi, ki omogočajo interpretacijo potreb v visokošolskem izobraževanju odraslih v okviru izmenjave družbenih storitev na osnovi družbenega marketinga. Hkrati se uveljavlja marketinški model kot celosten pristop k »načrtovanju, organiziranju in razumevanju izmenjav« v izobraževanju odraslih. Vključevanje marketinškega modela kot celostnega pristopa med že uveljavljene raznovrstne konceptualne pristope za preučevanje izobraževanja odraslih poraja celo vrsto novih vprašanj in problemov. Ne glede na to konceptualno zadrego pa se prvine družbenega marketinga v izobraževanju odraslih že kažejo. Naj navedem nekaj primerov.

Še posebej v visokošolskem izobraževanju nastopajo v izmenjavi samostojni subjekti, ki se prostovoljno odločajo o zadovoljevanju potreb, bodisi da gre za potrebe po pridobivanju ali pa za potrebe po razširjanju znanja, organiziranju ali načrtovanju izobraževanja odraslih.

Gledano z vidika univerze mora ta upoštevati naslednje dejavnike:

- institucije iz okolja,
- diagnosticiranje notranjih razmer na univerzi in določitev ciljev,
- rezultate identifikacije in evalvacije zunanjih in notranjih usmeritev,
- marketinško usposabljanje vodstva in razvijanje ustrezne organizacijske kulture ter povezav z okoljem,
- ustrezno izdelan strateški plan in
- metode, ki so za izvajanje teh postopkov že preizkušene.

Na večini fakultet in univerz potekajo tradicionalni, akademskim pravilom podrejeni redni programi in raznovrstni, netradicionalni

Izobraževanje v visokem šolstvu temelji na več vrstah individualnih in družbenih potreb; na tako imenovanih pragmatičnih potrebah, ki omogočajo z boljšo izobrazbo povezan večji dohodek, položaj v službi, socialni status ipd.; na tako imenovanih akademskih potrebah, to je potrebah po večji količini znanja in interpretativne moči, po strokovnem napredovanju – osebnostnem in področnem, in na osebnostno-motivacijskih potrebah. Vse te vrste potreb je na ravni izobraževanja odraslih v visokem šolstvu konceptualno težko ločevati, ker zadovoljitev potrebe ene vrste pomeni hkrati tudi dejansko ali morebitno zadovoljitev drugih potreb.

programi, za odrasle študente. Napetosti in konflikti, do katerih prihaja med tema dvema vrstama izobraževanja, lahko privedejo do tega, da začnejo neuniverzitetne institucije zadovoljevati večje število potreb, ki se kažejo na trgu znanja. Da do tega ne bi prihajalo, morajo nosilci netradicionalnih programov načrtovati določene akcije.

- Vodstvo izobraževanja odraslih mora oblikovati identiteto in podobo netradicionalnega dela institucije;
- delovati mora v skladu z ohranjanjem tradicionalnega izobraževanja in izobraževanja odraslih v okviru iste institucije;
- uporabiti mora strategije za »izgrajevanje kulture in tradicije v netradicionalnih pogojih«.

V zvezi s tem se ne bi spuščala v opis napotkov in strategij, vsekakor pa bi bilo treba tudi pri ugotavljanju potreb v visokošolskem izobraževanju odraslih še posebej natančneje preučiti marketinške pristope.

METODE ZA UGOTAVLJANJE IN MERJENJE POTREB V IZOBRAŽEVANJU ODRASLIH

Statistični prikaz stanja

Metode, ki jih uporabljajo povsod in omogočajo osnovne podatke, so statistično zbiranje podatkov o preučevanem področju in primerjalne analize teh podatkov, prikazane v časovnih, meddržavnih, medpodročnih vrstah oziroma tabelah. Z vidika potreb je to popis rezultatov individualnih in družbenih aktivnosti, ki so že bolj ali manj redno in neposredno namenjene zadovoljevanju potreb; torej za ugotavljanje in merjenje realizirajočih ali že realiziranih potreb.

V omenjenem planu angleškega komiteja za izobraževanje odraslih so realizirajoče potrebe evidentirane s sumarnimi podatki o izobraževalcih in izobraževancih, vrsti izobraževalnih institucij, povezavah med institucijami, številu izobraževancev in izobraževalcev v posameznih institucijah, oblikah in ciljnih izobraževanja, zakonski regulativi, ki ureja delovanje institucij, o financiranju.

Pri nas so najbolj sistematično zbrani podatki o študentih, skupaj s študenti v visokem šolstvu. Te podatke je sistematično zbiral Center za razvoj univerze, sedaj pa jih verjetno zbira le Statistični urad RS.

Za ugotavljanje potreb po visokošolskem izobraževanju odraslih je treba uporabljati marketinški pristop.

Tudi sistematični pregled finančnega stanja (ki je bil narejen v sklopu projekta Centra za razvoj univerze) je eden od indikatorjev potreb v izobraževanju odraslih v visokem šolstvu.

Podatkovni opis stanja v izobraževanju odraslih in v visokem šolstvu bi moral biti primerljiv s podatkovnimi opisi

stanj v drugih državah, da bi na osnovi primerjav lahko določili želeno stanje oziroma nerealizirane in anticipirane potrebe.

Ugotavljanje in merjenje individualnih potreb

Mnenjske raziskave so večinoma naslovljene na posameznike in so zato tudi najpogostejše uporabljena metoda za ugotavljanje individualnih potreb. Ker pa so sestavljene iz nizov različnih vprašanj, ugotavljajo z njimi tudi

»trde« podatke in mnenja o drugih problemih izobraževanja odraslih ter v visokem šolstvu.

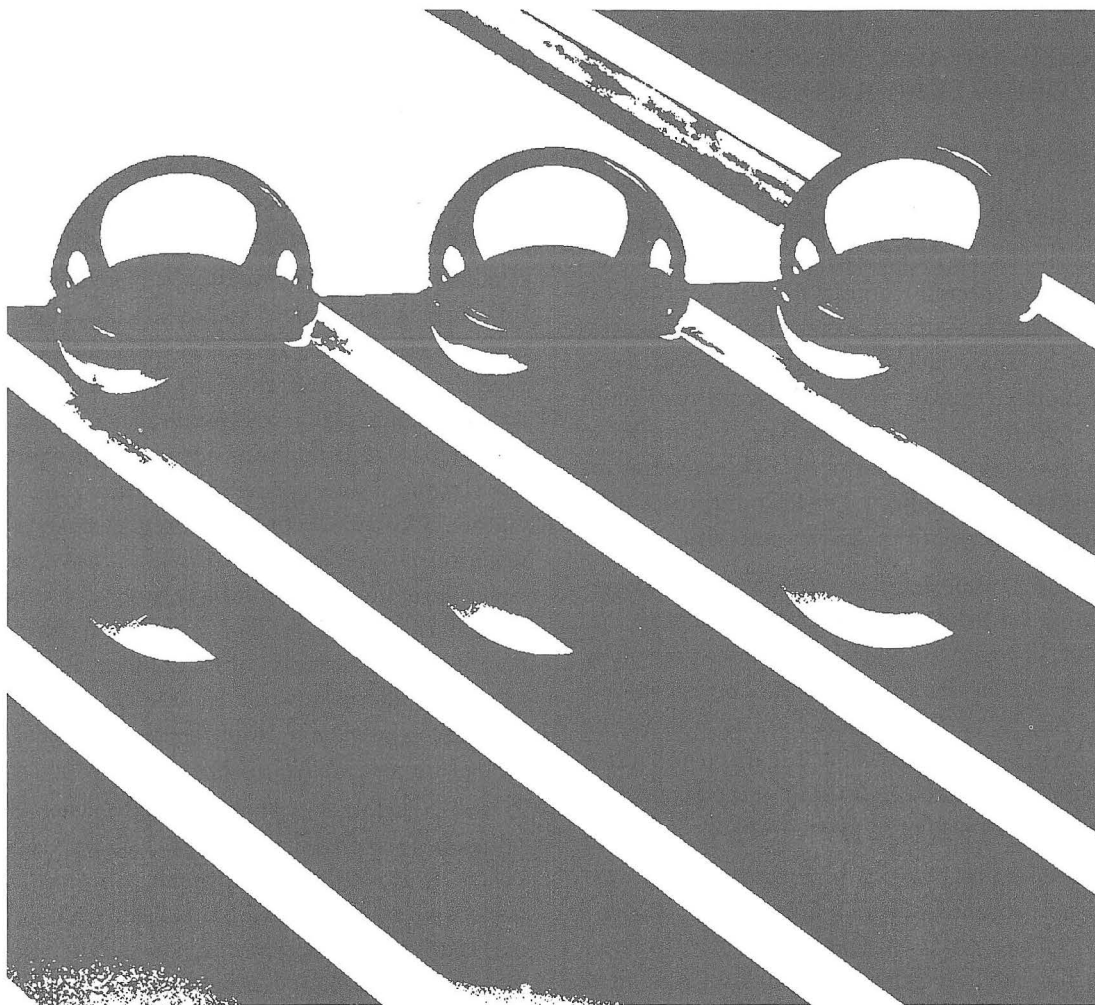
Za javnomnenjske raziskave je tako kot za statistične podatke pomembno, da dajejo mednarodno primerljive rezultate. Validnost in informativna vrednost rezultatov je tudi veliko večja, če so longitudinalne oziroma če se enaka ali vsaj podobna vprašanja ponavljajo v časovnih intervalih. Ker je pri nas tovrstno raziskovanje očitno šele na začetku, so mednarodne in časovne primerjave rezultatov skoraj nemogoče.

Ugotavljanje institucionalnih potreb

Trenutno so zaradi procesov družbene prestrukturacije in privatizacije gospodarstva negotove tudi napovedi, ki izhajajo iz najrazličnejših institucionalnih planov, kot so državni oziroma vladni načrti delovnih mest in izobražbenih ravni v posameznih panogah. Smiselna pa bi bila analiza samih planov in dokumentov, ki naj bi določali smernice razvoja gospodarstva, dejavnosti in panog z vidika njihove praktične izvedljivosti in s tem morebitne razvojne vitalnosti.

Za ugotavljanje izobraževalnih potreb so zelo pomembne metode spremljanja trga delovne sile, zato pri nas že nekaj časa izvajajo anketo o kadrovskih zmogljivostih, ki ima med drugim za cilj tudi spremljanje dogajanja ter napovedovanje dogodkov na tem trgu. Pomembno je, da je anketa dolgoročna in da so rezultati mednarodno primerljivi. Z vidika ugotavljanja potreb je ta anketa še posebej pomembna, ker daje longitudinalno in mednarodno primerljive rezultate o individualnih ter institucionalnih potrebah.

Model informacijskega sistema za izobraževanje zaposlenih v podjetjih in zavodih predlaga ugotavljanje potreb za podjetje oziroma zavod s smiselnimi povezavami (križanji) posameznih šifrantov oziroma enot informacijskega sistema. Kot predlog za tak instrumentarij je mogoče razumeti analizo pristopov k ugotavljanju in ocenjevanju izobraževalnih potreb na ravni delovne organizacije, ki z vidika teorije organizacije in managementa natančno opredeljuje različne metode oziroma pristope k ugotavljanju potreb. Potrebe so določene kot funkcija ciljev organizacije, diferencirajo pa se na organizacijski, individualni, poklicni

in razvojni ravni in so podrejene poslovnim ciljem organizacije. Potrebe po visokošolskem izobraževanju niso posebej poudarjene, vendar je mogoče predpostaviti, da v okviru podjetij ni treba ugotavljati teh specifičnih potreb s posebnimi metodami.

Analiza potreb v posameznih izobraževalnih institucijah je preliminarne raziskava, ki smo jo izvedli v okviru raziskovalne naloge Centra za razvoj univerze na vzorčnem primeru visokošolskih institucij. Analiza je dala med drugimi tudi nekaj splošnih rezultatov o sedanjih oblikah visokošolskega izobraževanja odraslih, na osnovi katerih smo prišli do naslednjih ugotovitev:

1. Oblike visokošolskega izobraževanja odraslih se formirajo na tri načine:

- državnoprogramsko (v preteklosti »politično«, npr. AGL),
- na strokovno pobudo fakultet, oddelkov, predavateljev,
- na osnovi tržnega principa ponudbe in povpraševanja.

2. Obstajajo »konjunktorna« in »nekonjunktorna« področja izobraževanja odraslih, na primer učenje jezikov na FF, pravo, ekonomske znanosti proti etnologiji, glasbi, pomorstvu na splošno.

Na konjunktornih področjih prihaja do porasta potreb z vidika uporabnikov – zainteresiranih študentov z vidika organizatorjev in izvajalcev in s tem dosedanjih – še ne realiziranih potreb ter do razmišljanja o možnosti za njihovo realizacijo. Videti je, da vir pobude za porast potreb ni odločilen.

Gledano z vidika spremljanja ter načrtnega pospeševanja potreb pa postane vir pobude pomembnejši. Na tistih konjunktornih področjih izobraževanja odraslih, kjer se zavedajo tržnih principov – konkurence drugih zavodov, finančnih prednosti te oblike izobraževanja in s tem pomembnosti oblik in vsebine lastne ponudbe, posvečajo večjo pozornost detekciji in pospeševanju potreb v zvezi s potencialnimi študenti (Ekonomska fakulteta, še posebej CISEF, Pravna fakulteta v Mariboru).

METODOLOŠKI PREDLOGI ZA RAZISKOVANJE VISOKOŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH

Naslednji predlogi so selekcionirani »realistično«, to pomeni, da ne predlagam metod, ki ne bi bile izvedljive v krajšem časovnem obdobju, hkrati pa izhajam iz stališča, da je smiselno in ekonomično razvijati ter dopolnjevati pri nas že vpeljšano metodologijo. Ni smiselno opuščati metod, ki dajejo »dolgoročne« rezultate, čeprav so v času hitrih družbenih sprememb primernejše metode, s katerimi se hitro detektirajo posamezni ozki segmenti raziskovalnega polja, v končni interpretaciji pa se lahko rezultati mozaično sestavijo.

Glede na omejenost visokošolskega izobraževanja odraslih je treba izrabiti rezultate metod, ki zajemajo podatke na širših področjih, kot je izobraževanje odraslih, izobraževanje v celoti, in na tistih področjih, ki vplivajo na potrebe v izobraževanju odraslih (podatki o kadrovskih zmogljivostih in nezaposlenosti, o potrebah v podjetjih in zavodih).

Za spremljanje stanja so potrebne redne analize že zbranih statističnih podatkov, skupaj s podatki o prijavi in vpisu študentov, ki posebej ugotavljajo populacijo odraslih študentov in ki glede na obsežnost datoteke omogočajo raznovrstno kombiniranje podatkov ter vsebinsko bogate interpretacije.

Analize podatkov o stanju potreb pri nas bi bilo treba načrtovati tako, da bi bili rezultati primerljivi s podobnimi podatki v tujini. Zato je treba oblikovati bazo podatkov za vzorec tujih držav, in sicer tistih, ki so primerljive s Slovenijo (npr. Finska), ali tistih, ki imajo v visokošolskem izobraževanju odraslih določene komparativne prednosti, ki jih želimo doseči.

Tudi javnomnenjske raziskave o izobraževanju odraslih, skupaj z visokošolskim izobraževanjem, bi morali izvajati v rednih časovnih presledkih in z mednarodno primerljivim vprašalnikom, ki vključuje poseben sklop vprašanj na osnovi indikatorjev potreb. Če obstaja možnost, je optimalna rešitev vključitev v mednarodno javnomnenjsko raziskavo na tem področju.

Določiti je treba pglavitne indikatorje potreb na celotnem področju izobraževanja odraslih in na področju visokošolskega izo-

braževanja ter predlagati optimalne možnosti za njihovo operacionalizacijo.

Kot spremljevalna metoda napovedim in kot metoda za ugotavljanje potreb na državni oziroma vladni ravni je uporabna metoda analize vsebine dokumentov, planov in programov vladnih in drugih političnih institucij.

Analiza vsebine dokumentov, vodeni intervjuji, intervjuji z eksperti so metode, ki se uporabljajo samostojno ali pa kot del sestavljene metodologije v študijah primerov. Te so pri nas še dokaj nerazvita metodologija, ki pa daje v preučevanju majhnih populacij ali vzorcev izredno dobre opisne in kvantitativne rezultate. S to metodo bi lahko preučevali sedanjno mrežo visokošolskih institucij in nove ter nastajajoče institucije in oblike izobraževanja odraslih na tem področju. V zvezi z nastajanjem novih institucij in oblik je mogoče uporabiti metodo opazovanja z udeležbo, če pa je izvajalec opazovanja izobraževalna institucija, pa tudi metodo akcijskega raziskovanja.

Z vidika celotnega področja izobraževanja odraslih in še posebej izobraževanja na visokošolskih zavodih je treba preučiti, oceniti in selekcionirati marketinške metode ugotavljanja, zadovoljevanja, planiranja potreb in vplivov na »trg znanja«. Nekatere izmed naštetih metod se prekrivajo z marketinškimi, posebnost pa so metode za planiranje in vodenje komunikacij, z javnostjo in okoljem ter v okviru institucije, ki izvaja marketing (v našem primeru univerze ali fakultet).

¹Peter Jarvis, *The Sociology of Adult and Continuing Education*.

²V: *Why Adults Learn, Towards a Theory of Participation in Adult Education*, Routledge. London, New York, 1992.

³Zoran Jelenc: *Izobraževanje odraslih kot dejavnik našega razvoja*, str. 80.